

intro
 text
 noten

Nergens rust
 het leven van de heilige Hilarion

Radboud
 Universiteit
 Faculteit Letteren
 GLTC
De Kovel
 Hieronymus op
 VincentHunink.nl

tekst gepubliceerd in: *De Kovel* 1, 2008, 4, 37-39

[>p37]De grote kerkvader Hiëronymus schreef drie heiligenlevens, de oudste teksten in dit genre in het Latijn. Zijn leven van Hilarion vertelt over een interessante kluizenaar, wiens leven nu eens geen toonbeeld is van kalmte en evenwicht. Voortdurend wordt hij door enthousiaste mensen opgejaagd en telkens moet hij verder trekken.

Veel moderne lezers kunnen bij het woord 'heiligenleven' een geeuw amper onderdrukken. Een tekst over een heilige? Dat is saai en vroom, loopt volgens voorspelbare verhaallijnen en klinkt altijd alleen lovend. Waarom zou je zoiets lezen?

Van de vroegste hagiograaf in west-Europa, Hiëronymus (ca. 347-420) kun je veel zeggen, maar niet dat zijn heiligenlevens eenzijdige teksten over stereotype figuren zijn. In de drie heiligenverhalen die hij schreef is hij zichtbaar op zoek naar inspirerende, nieuwe literaire vormen. Hij wil bovenal concurreren met het populaire *Leven van Antonius* door Athanasius van Alexandrië (ca. 295-373). Die Griekse tekst uit ongeveer 370 beschreef voor het eerst een indrukwekkende kluizenaar, die in de eenzaamheid van de woestijn lange tijd met demonen streed voordat hij uiteindelijk weer onder de mensen kwam als leraar en leider van monastieke gemeenschappen, de eerste kloosters.

Een gezaghebbende voorbeeldfiguur als Antonius lijkt moeilijk te overtreffen. Toch is dat precies wat Hiëronymus probeert. In het eerste van zijn drie heiligenlevens, het *Leven van Paulus van Thebe*, beschrijft hij een kluizenaar die volgens hem nog ouder was dan Antonius, en daarmee als 'de echte eerste woestijnvader' wordt opgevoerd. Deze Paulus zou meer dan honderd jaar in eenzaamheid hebben geleefd. Voor de lezer is het wel jammer dat er daardoor over Paulus' leven weinig concreets te melden valt. Het korte heiligenleven beschrijft vooral een kleurrijke ontmoeting van Paulus en Antonius.

LEVEN VAN BIJNA NIETS

Hiëronymus' veelzijdigste heilige is zonder twijfel Hilarion (ca. 291-371). Over zijn leven blijkt er heel wat te vertellen. Daarmee is hij in zekere zin het tegendeel van Paulus van Thebe.

Naar het voorbeeld van Antonius trekt Hilarion als vijftienjarige jongen de woestijn in bij de Palestijnse stad Gaza en leeft er een aantal jaren als kluizenaar. Toch blijkt Hiëronymus heel precies op de hoogte van het dieet van Hilarion:

[>p38]Van zijn eenentwintigste tot zijn zesentwintigste at hij de eerste drie jaar

een kwartliter linzen geweekt in koud water, de tweede drie jaar droog brood met zout en water. Daarna, van zijn zevenentwintigste tot zijn dertigste, leefde hij van wilde kruiden en rauwe wortels van bepaalde planten. Van zijn eenendertigste tot zijn vijfendertigste had hij als voedsel zo'n honderdvijftig gram gerstebrood en lichtgekookte groente zonder olie. Maar toen hij merkte dat zijn gezichtsvermogen afnam en heel zijn lichaam kromp ten gevolge van huiduitslag en een soort puimsteenachtige korsten, voegde hij aan het genoemde dieet wat olie toe. Tot zijn drieënzestigste ging hij voort in die graad van onthouding, zonder ooit iets extra's te proeven aan fruit of groente of wat dan ook.

In die tijd zag hij dat zijn lichaam afgemat was en dacht hij dat de dood nabij was. Vervolgens heeft hij zich van zijn viereenzestigste tot zijn tachtigste weer onthouden van brood. Dat deed hij met een ongelofelijk geestelijk vuur: het was of hij als nieuweling aantrad voor de dienst aan de Heer, in een periode waarin anderen de teugels gewoonlijk wat laten vieren. Hij maakte wel een papje van meel en fijngemaakte groente, waarbij voedsel en vocht samen amper honderdvijfentwintig gram wogen.

Zo leefde hij tot het einde toe. Nooit verbrak hij zijn vasten voor zonsondergang, en ook nooit op feestdagen of bij ernstige ziekte. (c.5)

Voor moderne lezers is het vreemd en fascinerend tegelijk om zulke details te zien. Voor de antieke lezer gold dat ook, zij het dat die vermoedelijk vooral bewondering kreeg voor de wilskracht van de heilige en zijn tot het uiterste minimum teruggebrachte behoeften. De 21e eeuwse reactie is diverser en genuanceerder. Weinigen zullen dit dieet als een serieus model willen aanvaarden.

ON THE ROAD

Hilarions voedingspatroon wekt de indruk van grote rust en stabiliteit. Maar het verloop van zijn leven laat een heel ander beeld zien. Als hij tweeëntwintig jaar in de woestijn heeft geleefd wordt hij bezocht door een vrouw, die hij op slag bevrijdt van haar onvruchtbaarheid. Een tweede wonder, een spectaculaire genezing van drie jongens, maakt hem vervolgens snel beroemd. Een lange reeks wonderverhalen, het een nog verbazender dan het andere, bevestigen Hilarions reputatie. Hij weet zelfs een door de duivel bezeten kameel weer gezond te maken.

Het effect van zijn populariteit lijkt aanvankelijk nog vooral positief:

Anderen hoorden hiervan en het gerucht deed wijd en zijd de ronde. Als om het hardst stroomden massa's mensen vanuit Syrië en Egypte naar hem toe. Velen van hen werden christen en kozen voor een bestaan als kluizenaar (...) Naar Hilarions voorbeeld kwamen in heel Palestina kluizen op en als om het hardst snelden alle kluizenaars naar hem toe (...) Bisschoppen en priesters, groepen clerici en kluizenaars, groepen christelijke dames (een sterke beproeving!), kleine luiden van overal uit de steden en het platteland, maar ook machthebbers en hoge autoriteiten: iedereen dromde bij hem samen om van hem gezegend brood of olie te ontvangen. (c. 8, 15 en 20)

[>p39]Maar de drukte wordt Hilarion uiteindelijk te veel. Hij besluit om te vertrekken naar Egypte, waar hij de verblijfplaats van de inmiddels overleden Antonius bezoekt en vestigt zich in een afgelegen woestijn. Maar ook daar wordt hij zijns ondanks beroemd doordat hij zorgt voor welkome regen en een reeks van genezingen. En opnieuw vertrekt hij naar elders, in eerste instantie Noord-Egypte, in de buurt van Alexandrië.

Een tijdlang gaat dat goed, maar dan wordt hij opgespoord door vijandige ambtenaren uit zijn eigen stad Gaza en opnieuw moet hij verder:

Hilarion trok via ongebaand terrein de woestijn door en bereikte de Oase, waar hij ongeveer een jaar doorbracht. Maar zijn roem was zelfs tot daar gekomen. Het was of hij in het oosten niet meer anoniem kon blijven: velen kenden hem van naam of

gezicht. Daarom dacht hij erover weg te varen naar eenzame eilanden. Op het land was hij beroemd geworden, op zee kon hij dan misschien anoniem blijven. (c.23)

Hij vaart helemaal naar het verre Sicilië, maar het patroon herhaalt zich. Al onderweg op het schip verbaast hij de bemanning door een duiveluitdrijving. Zijn wonderkracht kan gewoon niet onbekend blijven. Uiteindelijk zoekt hij zijn heil in een onherbergzame, voor bezoekers vrijwel onbereikbare plek in de bergen van Cyprus. Maar zelfs daar weet men hem nog te vinden.

HET EINDE

Hilarions verlangen naar 'stilte en leven in het verborgene' (c.31) blijft dus steeds on vervuld, behalve korte tijd nadat hij een nieuwe plaats heeft opgezocht. Zijn dood op Cyprus komt voor hem in feite als een bevrijding, maar hij is er, verbazend genoeg, toch bang voor en moet zichzelf moed inspreken.

Hiëronymus' Hilarion is bepaald geen heilige zonder gebreken, geen harmonische held van het geloof. Hij lijkt eerder een tragische figuur, die zijn gaven ervaart als een last en altijd op de vlucht is. Het verhaal roept zelfs de eigentijdse vraag op of mensen niet teveel projecteren op hun geestelijke helden. Het lijkt misschien aantrekkelijk om een VIP of inspirerend figuur te zijn. Maar de druk waaronder zulke mensen leven kan ondraaglijk worden. Dat weten bijvoorbeeld sportmensen en filmsterren maar al te goed.

Volledige vertaling van de besproken tekst: zie Hiëronymus, *Op weg naar de hemel; verhalen over kluzenaars*, vertaald en toegelicht door Vincent Hunink, Uitgeverij Vantilt, Nijmegen 2008

---

latest changes here: 26-01-2011 12:03